

Mit smukke genom

Lone Frank byder i sin ny bog på en viis, vedkommende og vittig opdagelsesrejse. Hvad kan genetiske analyser hviske om vores slægt, psyke og helbredsmæssige fremtid?

Lone Frank er morsom. Alene af den grund er hendes bog "Mit smukke genom" værd at investere i.

Løjerne begynder i forordet, hvor hun har meldt sig som forsøgsperson til en undersøgelse, der skal afdække sammenhænge mellem bestemte gener og tendens til depressioner. Lone Frank spørges ud om familiemæssige dispositioner, og på bordet kommer en opvækst præget af moderens depressioner og faderens alkoholmisbrug, bipolær lidelse og selvmordsforsøg. Dét er naturligvis ikke morsomt, men når hun fx om faderen siger: "Nogle ville nok sige, at han havde et vist alkoholforbrug" og så i bogen tilføjer: "At starte dagen med vodka i kaffen og fortsætte med guldøl i kruset vil nogle måske endda kalde et betydeligt misbrug", er det bare ét eksempel på den sarkasme, der slås an. Eller som svar på, om andre end hendes far har været i psykiatrisk behandling: "Det har vi alle sammen." Og forskeren præciserer: "Medicinering eller konsultationer hos en psykiater?". "Begge dele", svarer Lone Frank "og kommer i tanker om noget. Hvad med selvmordsforsøg, tæller de med?"

Stilen er på én gang scherfigsk, sårbar og selvudleverende. Det sidste bruger hun elegant til, at vi med åbenlyse uheldige dispositioner får en at identificere os med undervejs. Men hun angiver det også som sit eget motiv til overhovedet at begive sig ud på den opdagelsesrejse, som jagten på hendes genom er.

Det er faderens død, der sætter skub i et savn: "Da min far – *min far* – fra det ene øjeblik til det næste bare er væk, begynder en eneste klar sætning at kværne et sted bagest i mit hoved. *Jeg er forældreløs*. (...) En kuldslået følelse af at være ikke bare alene, men uden ophav og dermed uden historie." Det bliver startskuddet for hendes undersøgelse af, hvad genetiske analyser kan fortælle hende om hendes slægtshistorie, helbredsmæssige fremtidsudsigter samt psyke og personlighed.

Det fysiske er ligetil: En markant næse og en benet skikkelse fra moderens familie og smalle læber i "et langt, plumpt ansigt" fra sin far. Men "er det kromosomer eller simpel påvirkning", når Lone Frank tydeligt i sin hang til sarkasme og i sin mimik genkender sin far? Skyldes hendes "tilbagevendende depressioner (...) uheldige gener fra to familier eller en udfordrende opvækst med to forældre, der altid var i totterne på hinanden"? Og skal hun "som sine forældre dø af brystkræft i en ung alder eller sluge piller for hjerte og blodtryk i årevis?"

Møder under opdagelsesrejsen

Lone Franks projekt vedkommer os alle, og netop med udgangspunkt i sit personlige projekt får hun *både* afdækket, at hele problematikken fremover meget vel kan blive styret af et stigende pres fra forbrugerne, og formidlet status på den aktuelle genforskning bredt. At lægen, biologen, psykologen m.fl. med professionel interesse i genetik nok får en dybere forståelse end den almindelige læser, skal ikke være en hindring.

Bogen kan også læses af lægfolk som fx kommende forældre, der, som Lone Frank får spået det af personer med forstand, allerede i 2019 vil kunne få udleveret deres babys arvemasse på en cd med en "fuldstændig kortlægning af de seks milliarder enkelte byggesten, der om få år vil koste mindre end en barnevogn." Eller af politikere, der lige om lidt skal tage stilling til, om vi skal iværksætte fosterscreening for at sikre os, at der ikke fødes børn med alvorlige genetiske fejl.

På sin opdagelsesrejse møder Lone Frank et bredt udsnit af forskere for at høre om de på én gang banebrydende, men også endnu ufærdige muligheder for at anvende genforskningen som et sikkert redskab i sygdomsbekæmpelse og forebyggelse. På en konference træffer hun James Watson, der allerede i 1953 afdækkede genets struktur. Han har siden da sat sig for at afdække årsagen til psykiatriske sygdomme og har i 2009 medvirket i en gigantisk anlagt undersøgelse, baseret på 50.000 personers genmateriale. Alligevel siger han, at selv om skizofreni er op til 80 % arvelig, så er det kun få sølle %, der er afdækket med denne. Resten af forklaringen på skizofreni opståen er sort land, enten fordi der er gener, som ikke er kortlagt, eller fordi man ikke kender betydningen af ydre påvirkninger.

På rejsen kommer Lone Frank stadig tættere på sin egen genprofil og får illustreret debattens mange dilemmaer: hendes egen genprofil viser øget risiko for at have arvet faderens hjertesygdom, men formindsket risiko for moderens brystkræft. En eksperts tolkning af testen tilbageviser dog betydningen af begge svar, og hun foreslås at blive testet for mutationer i BRCA-generne, fordi der her kan ligge en risiko på 80 % for at udvikle brystkræft. På det tidspunkt overvejer hun at afbryde sin søgen, fordi hun måske "vil komme til at forpuste sin tilværelse med kronisk bekymring og rende sundhedssystemet på dørene med bønner om mammografi og ultralydsscanninger."

Hun opmuntres til at fortsætte med den trøst, at hun jo bare kan få fjernet begge bryster (!) af forebyggende hensyn, som man ofte får det gjort i USA. Testen frikender hende, men også den jubel slås ned, for ”der kan sagtens have været fejl i gener, som vi ikke kender endnu, og som er gået i arv til dig.”

Desuden fortæller en personlighedstest Lone Frank, at hun ikke er i særlig risiko for at udvikle depression, mens en adfærdsgenetisk test peger i så sort en retning, at kæresten undrer sig over, at hun ikke ligger enten på den lukkede eller er på førtidspension!

Dilemmaerne er talløse

Læsningen efterlader én med følelsen af, at forskningen ikke er så langt, og at man bør have en professionel ved sin side, der kan forklare umiddelbart modstridende oplysninger.

Mange studier viser, at man ikke nødvendigvis udvikler de sygdomme, man genetisk synes at være disponeret for, og at miljøet skal tillægges en større rolle. Fx går ”psykiatrien i stigende grad væk fra at tale om gener, men taler i højere grad om modtagelighed,” hedder det. Endelig er ikke alle gener kortlagt, og der er derfor sorte huller i afdækningen af arvemassen.

Mulighederne for at få en lang række svar er der og bruges flittigt rundt omkring i verden. Fx fik en kvinde i Danmark afslag på abort af et foster i 20. uge, der manglede en underarm, men fik den i stedet fik foretaget i England. I Kina kan forældre, inden de

sender barnet på sommerlejr, få testet det på fx de gener, der viser dets anlæg for atletik og koncentration, så lejrlederne kan tilpasse aktiviteterne til det enkelte barn.

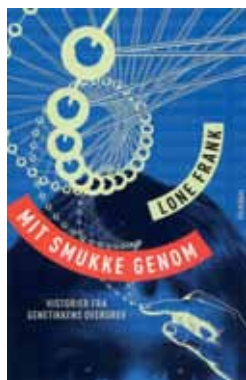
Dilemmaerne er talløse. I forbindelse med fosterdiagnostik bliver det store emne fremover, hvilke sygdomme det bliver i orden at frasortere børn på, mens det store spørgsmål i det hele taget bliver, hvem der har magten over genmaterialet.

Argumenterne for de genetiske kortlægninger handler først og fremmest om sygdom, sundhed og forebyggelse, siger Lone Frank med mange af bogens forskere, mens mange kritikere spørger, om vi overhovedet er i stand til at kapere den viden. Det sidste må psykologer kunne sige meget om? Risikerer vi ikke inden for kort tid at få en ny personkreds af tilskudsberettigede, nemlig ”personer, eller pårørende til personer, der har viden om, at de er i højrisikogruppe for at blive syg eller dø i en ung alder”.

Lone Frank selv ser ikke sit genom ”som en spændetrøje, men en blød sweater, vi kan fylde ud og forme. (...) Så hvem er jeg? Jeg er, hvad jeg *gør* med den forunderlige information, som er flydt gennem millioner af år gennem millioner af organismer og endelig er blevet betroet netop mig.”

Vil du se dit genom? Køb og læs bogen! Den er alle pengene værd. ■

Nana Lykke



BOGDATA

Lone Frank: Mit smukke genom. Historier fra genetikens overdrev. Gyldendal, 2010. 308 sider. 299 kr.